

TOPLUMSAL

Tarih

173
MAYIS
2008

Bir Görüşme ve
İki Belge
**Merhum
"Eczacı"
Vasıf Onat**
Mete Tuncay

DP'nin İlk Yılları
Hizmet Gazetesinin
Varlık Vergisi ile
İlgili Yayını

Rıfat N. Bali

Geçmişin
Araçsallaştırılması

Tarih ve
Kolektif Bellek (I)

Nuri Bilgin

Cami, Ordu,
Siyaset

27 Mayıs
İhtilaline Dair
Bir Hutbe

İsmail Kara

Eski Çağda

Trakya ve Traklar

Dosya editörü: Mustafa Sayar
Oğuz Tekin, Dinçer Lenger, Aliye Erol,
Pelin Ercan, Şahin Yıldırım'ın yazılarıyla...

TOPLUMSAL TARİH | AYLIK TARİH DERGİSİ | TARİH VAKFI TARAFINDAN YAYIMLANIR | Fiyatı: 6,00 YTL. (KDV Dahil) | ISSN: 1300-7025

TÜRKÇE DERSLERİ YA DA VERİMLİ VE MÜKEMMEL BİR YAŞAMIN DERSLERİ

PİNELOPİ STATHİS ANISINA

İkimiz de farklı zamanlarda ve farklı şartlar altında Yunanistan'a yerleşen Türkiye göçmenleriydik. Dünyalarımızın ortak bileşkesi, konuştuğumuz şiveli (ve anılar taşıyan) Türkçemizdi. Bizi birleştiren şey dilimizdi. Yaşanmış geçmişin ve uygarlığın en belirgin ifade yolu dildir.

Popi'nin kuağı koskocamandı. Koruyor, ısıtıyor, cesaret veriyordu. Genç meslektaşlarımızın çoğu ve Yunanistan'daki Türkoloji camiası Popi'ye minnet borçludur.

EVANGELİA BALTA ÇEVİREN:

ARİ ÇOKONA

"N'aber kız? Kızım benim! Nasılsın?" Onu her aradığımda, kimliğimi belirtir belirtmez telefon ahizesinde yankılanan yanıtı bu olurdu! Bizim hal hatır sorarken kullandığımız dil İstanbulluların, Rum Ortodoksların dili olan Türkçe, Karamanlıcaydı. Artık siz ona ne ad takarsanız takın! Dilimizin adı bizi hiç ama hiç ilgilendirmezdi, hâlâ da umurumuzda değil. "Bize ne!" O dil, "bizim" dilimizdi. Bizim ve bizden olanların dili! İlişkilerimizde bu yüzden tercih ediyorduk zaten. Farklı ağız ve şiveleriyle beynimize kazınmış olan bu Türkçe, bize köklerimizde anımsatıyordu ve görüldüğü kadarıyla kaderimizi şekillendiren de bu dil oldu. Bizi birbirimize

yakınlaştıran ortak mirasımız, kan bağımızdı! Diğer dilimizde, Yunancada sürdürdüğümüz konuşmaları başlatan parola ve işaretimizdi. Popi İstanbullu, ben Makedonyalıyım. Konuştuğumuz Yunanca, kalın söylenen "l" harfi ve küçümsemeye karşılaşılan "Seni vereyim", "Seni söyleyeyim", "Seni yapayım" türünden "i" halinde kurulan cümleleriyle kuzey Yunanistan ağızlarına yakındır. Başkent Atina'da yaşanan uzun yıllar, "l"nin kalın söylenişini tamamen unutturamadı ve 19. yüzyıl Peloponez diyalektinden kaynaklanarak çağdaş Yunancaya yerleşen genelleştirilmiş "-e" hali kullanımına inatla direniyoruz. Eskiden, ortak dostlarımızla sevgili meslektaşlarımız dilimizle az mı "dalga" geçerd? "Beni ara" yerine "Bana telefon all" deyişime takılmak için oyuncak telefon getiren rahmetli Filippos İliu'yu özlemle hatırlarım. Ya da: "Kızlar, Yunanistan'ın hangi şehri üç 'l' ve iki 's' ile yazılır?" Bizler gülerdik, hem de katıla katıla! Öte yandan, yerleşik Yunanlıların "tasaki"siyle² huzursuz olurduk. Kazara "s" yerine "ş" deriz korkusuyla, biz "Türk huylular" o nesneye "stahtodohio" derdik. Ne olur ne olmaz! İyî aile kızları olarak, bunca yıldan sonra bile kül tablasına hâlâ "stahtodohio" demeyi sürdürüyoruz. İkimiz de farklı zamanlarda ve farklı şartlar altında Yunanistan'a yerleşen Osmanlı İmparatorluğu/ Türkiye göçmenleriydik.

Dünyalarımızın ortak bileşkesi, konuştuğumuz şiveli (ve anılar taşıyan) Türkçemizdi. Bizi birleştiren şey dilimizdi. Yaşanmış geçmişin ve uygarlığın en belirgin ifade yolu dildir. Ludwig Wittgenstein'in "Dünyam, onu dilimle ifade edebildiğim derecede mevcuttur," aforizmasını doğru anlayabiliyor ve yorumlayabiliyorsam, dünya, bireylerin nezdinde dillerinin doku ve mantığında yer alabildiği derecede ve şekilde var olur.³ Bu yüzden ben de, yazın kavurucu sıcaklarında canımın çektiği soğuk suya "buz gibi" derim. "Pagomeno" [- donmuş] sözcüğü bu duygumu ifade etmekte yetersiz kalır. "Pagomeno" susuzluğumu gideremez, ahşap "buziera"nın⁴ tarihsel yaşamışlığının taşıdığı "duygu yükü"nden yoksundur. Her sabah, merdivenlerde erittiği buzuyla ninemin "buziera"sı, buzdolaplarıyla derin donduruculardan bambaşka bir şeydi. Biz "pagoniera" sözcüğünü, teyzem Sultana'nın burnu bir karış havada kibirli komşusunu tanımlamak için kullanırdık. "Psigio" ise, yaşadığım göçmen mahallesinde, 1977'e kadar kimsenin sahip olamadığı elektrikle çalışan modern buzdolabıydı. Dolayısıyla bu sözcük bizim için hiçbir anlam taşıymıyordu, radyoda reklamı yapılan İZOLA şirketinin bir ürünüydü sadece. Az önce, türetilen sözcüklerde kaçınılmaz olarak kayda geçen tarihsel yaşamışlığın "duygu yükü"ne değinmişim. Popi ile benim, sevdiğimizimize "yavrum", "kuzum" ve "canım"

diye hitap etmemiz bir tesadüf olamaz. Kapadokyalı, Karamanlı, yani daha Doğulu olan benim, çok ama çok sevdiklerimin tümü "çigerim"dir. "Çigerimin köşesi..." türküsünü okurken beni başka diyarlara uçuran dedem Aleksî de bana hep "çigerim" derdi.⁵ Bütün bunlar, bana Selanik Aristotelio Üniversitesi'nden dilbilimci Tasos Hristidis'in şefkat dolu, duyarlı Tasos'un anısını çağırıyor. Atina'ya gelişlerinde, -malum nedenlerle- sohbetlerimiz sıklıkla, kendisi de bir diyalekten kaynaklandığı halde "ortak çağdaş Yunanca"nın diğer lehçe ve ağızlarının üzerindeki tahakkümüne gelirdi. Tasos, diyalekti konuşanların da dilleri hakkındaki genel küçümsemeyi içselleştirdiklerini ve bunu bir oranda kabullendiklerini savunurdu.⁶ Oysa bizler, en azından kendi örneklerimizi öne sürerek itiraz eder, saatler süren tartışmalardan sonra da bilimsel tercihlerimizin, başka dil konuşmamızın küçümsemesinden kaynaklanıp kaynaklanmadığının pek de önemli olmadığı konusunda uzlaşırdık. Kuşkuca Tasos büyük altından gülümserdi. Tartışmalarımız psikanalikle dilbilimi alanlarının sınırlarında geliyordu. Tasos, bu arada Trabzonlu büyükannesinin hikâyesini, yani anadili Pontusçanın Yunanistan'da küçümsemesinden nasıl etkilendiğini kaydettirip yayımlatma fırsatını bulabildi.⁷

Rahmetlinin düzenlenmesini bunca istediği o konferansı gerçekleştiremedik. Yazık, çok yazık! Dilsel/kültürel polimorfizme ilişkin bir konferans düzenlememiz için bizi özendirme çalıştırdı. Yunanistan'da diyalektlerin, ağızların ve dillerin değerli ya da değersiz addedilişini, mübadeleden sonra gerçekleşen dil birliğini, Atina'da İstanbul Rumların çoğunlukta olduğu Paleon Faliron semtindeki "İstanbul Rumca"sını ve eski Sovyet Cumhuriyetlerinden gelen göçmenlerin Pontus lehçesini bilimsel açıdan araştırmamız gerektirdi ona göre. "Karadenizliler, İstanbullular ve Karamanlular, başlamak için güzel bir takım oluşturuyoruz," derdi. Ondan biraz daha beklemesini isterdik, özellikle ben. Ne kadar yanlış bir değerlendirmede! Bu konferansa iyi hazırlanmamızı istiyordum. Bir sürü başka proje gibi bunu da gerçekleştiremedik. Gençliğimizde, önümüzde uzun zamanımız olduğuna, işlerin bekletilebileceğine inanırız. Yanlış düşündüğümüzü ancak çok geç olduğunda fark ederiz. Yine de, sevdiğimiz ve bizi sevdiğinden emin olduğumuz bu dünya için elimizden geleni yaptık ve yapmayı sürdüreceğiz. Sonunda -artık apaçık belli oldu- hayatımızda izlediğimiz yolları da bu dünya belirledi.

Popi, Atina Akademisi'ne bağlı Ortaçağ ve Çağdaş Yunan Kültürünü Araştırma Merkezi'ndeki çalışmalarından başka, Ksanthu ve Kaplanon sokaklarının keşittiği noktadaki Güneydoğu Avrupa Eğitim Merkezi'nde uzun yıllar boyunca Türkçe dersleri de verdi. Türk Yunan ilişkilerinin pek iyi olmadığı tarihlerden başlayarak, büyük bir

coşku ve hevesle verdiği Türkçe dersleri sayesinde birçok Atinalı genç Türkçe-Türkoloji-Osmanlı tarihi alanlarında eğitim görmeye ikna oldu. Kanına işlemiş olan öğretmenlik içgüdüsü, derin bilgisi ve özellikle ahlakıyla arkasında büyük bir eser bıraktı. Popi'nin kupağı koskocamandı. Koruyor, ısıtıyor, cesaret veriyordu. Genç meslektaşlarımızın çoğu ve Yunanistan'daki Türkoloji camiası ona minnet borçludur. Popi'ye minnet borçlu başka bir alan da Türkiye'deki Yunanca dil eğitimidir, hem de sadece Manolis Triandafilidis'in "Küçük Dilbilgisi" kitabını çevirdiği için değil Yunanca öğrenmek ve Türk-Yunan ilişkileri hakkında araştırma yapmak isteyen Türk öğrencilere ihtiyaç duydukları altyapıyı hazırlamak için sessizce, düzenli olarak ve herkesten çok çalıştı. Tarihe ve diğer sosyal bilimlere dar bir bakış açısıyla yaklaşan Türkiye ile Yunanistan, küçük hesapların peşinde koşarak bu alanları siyasetin vesayeti altında tutuyorlardı. Böylesi konuları -en azından görünüşte- akademik bir yaklaşımla ele almaları beklenenlerin dar kafalılığı durumu daha da güçleştiriyordu. İki taraf da Türk-Yunan ilişkileri tarihine sahte bir bilimsellik yaklaşmıyordu. Kurumları ve eğitim sistemleri doğru çalışmayan ülkelerde fırsatçılar ve cahiller at koşturur! Popi ve onun gibi birkaç idealist, ilgili kurumların oluşmasını beklemeyen, Türkiye ile Yunanistan arasındaki bilimsel ilişkileri düzenleyen, burslar veren ve lisansüstü tezler üreten gayri resmi bir ilişkiler ağı yaratmışlardı. Bu sistem bugüne kadar iyi çalıştı ve hâlâ çalışmaya

devam ediyor. Türk öğrenciler "Aleksandros S. Onasis", Yunanistan Millî Eğitim Bakanlığı, İKY ve benzeri burslar için kimden tavsiye mektubu isteyeceklerini çok iyi bilirler. Aynı şekilde, karşı taraftan Türkiye'ye gelmek isteyenler de kime başvuracaklarını bilirler. Ege'nin iki yakası arasında kurulan ilişkiler ağı, hizmet edilen bilim alanına aynı bakış açısıyla yaklaşan bilim insanları arasındaki sağlam dostluklara dayanıyordu. Bu yapısı sayesinde, Türkiye ve Yunanistan'daki resmi kurumların öne sürdüğü bilime aykırı, aptalca bürokratik engelleri aşmakta öncü roller üstlenebildi. Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'taki Osmanlı/Türk tarihi alanı, Popi Stathi gibi bilim insanlarına çok şey borçludur. Türkiye ve Yunanistan'daki akademik Türk tarihi eğitiminin bu bilinmeyen yönü araştırılıp gözler önüne serilmelidir. Popi Stathi, ilgi alanının merkezi olduğu halde Türk Yunan ilişkilerinde aktif rol üstlenmek istemedi. Ve bu seçimi sayesinde, herhangi bir şekilde Türk Yunan ilişkilerine değinen her inisiyatifin içinde yer aldı. Batı Trakya'daki Müslüman azınlık için hazırlanan okul kitaplarının yazar kadrosunda yer aldığı gibi, Kıbrıs'ta Türkoloji bölümü açıldığında da oradaydı. İstanbul Rumlarının bütün bilimsel etkinliklerine katıldı: "Kath imas Anatoli" (Bizim Anadolu) dergisinin kurucularından oldu, İstanbul Rumlarının arşivlerinin dijital kaydını üstlenen "Romeikes Koinotites" (Rum Cemaatleri) projesinde yer aldı, Girit Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nün konferanslarına katıldı, Faruk Tuncay ve Leonidas Karacas grubunun yayımladığı Türkçe-

Yunanca ve Yunanca-Türkçe sözlüklerinin yayın kurulunda yer aldı. Bilimsel yayınları, geniş ilgi alanının tümünü kucaklamaya çalıştı. Karamanlıca yayınlar (işte bir ortak noktamız daha) ile "Ellinikos Filologikos Syndesmos" (Rum Edebiyat Derneği), Ksenofon Sideridis ve Efthalia Adam'ın İstanbul Rumları dünyasından, "Çağdaş Türkiye'den On Kadın Yazar" antolojisine kadar her alanda eserler verdi. Bütün bunların yanı sıra Akademi'nin Ortaçağ ve Çağdaş Yunan Kültürünü Araştırma Merkezi'nde yürüttüğü, memleketi İstanbul etrafında şekillenen araştırmalarını da sürdürdü. İstanbul'daki Panagios Tapos Metohi'sinin arşivinden, Kudüs Patriği Hrisanthos Notaras hakkındaki monografisini hazırladı. Kanser, hüznü verici sonuçlara neden olan bir hastalıktır, çarptığı insanları korku ve tedirginlik içinde kıvrandırır. Ama çiğirim Popi öyle değildi. Son görüşmelerimizden birinde bir meyhanede buluştuk, sıcak bir yaz gecesiydi. Saatlerce konuştuk durduk. Bana yüzme kulübüne üye olmak için sağlık raporu almaya gittiği doktorları anlattı. Onu sağlıklı bulmuşlardı. "Gözünüz aydın Bayan Stathi, sağlığınız yerinde! Tansiyonunuz yok, kalbiniz de sapaşğlam!" Güldü ve gülüşünde hiç sitem yoktu. Akademiye ziyaretine gittiğim zamanlar, araya bol bol Türkçe sözcükler serpiştirerek birbirimize anlattığımız hikâyelerin arasında, çevremizdekilerin somurtuk ciddiyetine inat gülme krizine tutulduğumuzda güldüğümüz gibi güldü...

**Yeri nur olsun
Kabri gül bahçesi olsun
Sevdiklerine komşu olsun**

DİPNOTLAR

- 1 Thessallonikli
- 2 Tasaki: Kült tablası.
- 3 Ludwig Wittgenstein'in eseriyle tanışmamı Tasos Hristidis'e borçluyum. Arkadaş grubumuzun sohbetlerinde konu yaşanan dile geldiğinde, sık sık: "Her şey dilin içinde doğup gelişir" derdi. Bkz. K. M. Koveos. *Her şey dilin içindir*. *Doğuş gelişir*. Wittgenstein *hâşşesinde denemeler* [Yunanca]. Kardamitsa Yayınları, Atina 1996.
- 4 Buziera: İstanbullu göçmenlerin ve Anadolu muhâdillerinin buzdolabı için kullandıkları sözcük.

Yunanlılar, konuşma dilinde "pagoniera" daha resmi dilde ise "psigio" sözcüklerini kullanırlar.

- 5 Bana "memleketimin" güzel türkülerini içeren nadir bir CD armağan eden Aki Elmacıoğlu'na minnettarım: *Kapadokya'dan yankılar*, *Çarıklı'dan Karamanlıca Türküler*. Araştırma - prodüksiyon: Thanasis V. Papanikolaou. Müzik editörü: Yorgo K. Hacımihelakis, Atina, Mart 2005.
- 6 Ellaki, şu an aramızdan ayrılan grubumuzun bir diğer arkadaşı olan Elli Skopetea, samimi dostu Anastasios-Fivos Hristidis'in takıntılarının eserlerine ayrı bir tat verdiğine inanır, bkz. Elli

Skopetea, "Siyaseten Uygunluk" a Muhalefet: A-F. Hristidis, *Dil, Siyaset, Kültür*, Polis Yayınevi, Atina 1999, s. 230 [Yunanca], *Nea Estia*, 1722. sayı (2000), s. 684.

7 "Ortak Yunanca'ya ilişkin çelişkili duygularını, kayıp memleketinden getirmiş olduğu bir ifadeyle belirtirdi. "Hellenika'yı seyretmeden mi öğrendiniz?" derdi." bkz. A.-F. Hristidis, "Kıbrıs'ın Özellikleri", *Dil, Siyaset, Kültür* [Yunanca] Polis Yayınları, Atina 1999, s. 99.